

Biliński, Wojciech

"Chwała i sława Jana III w sztuce i literaturze XVII-XX w. Katalog wystawy jubileuszowej z okazji trzechsetlecia odsieczy wiedeńskiej. Wrzesień-Grudzień 1983", Warszawa 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/1, 212-213

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

sześćsetną rocznicę Obrazu Jasnogórskiego w Częstochowie. Nie opatrzone jej jakimkolwiek wprowadzeniem czy wstępem, nie mówiąc już o komentarzach czy indeksach. Czytelnik nie dowie się, że O. Kordecki napisał swój „pamiętnik” po łacinie. Edycja ta nie pretenduje oczywiście do miana naukowej; wobec bolesnego braku edycji krytycznej i trudności z dotarciem do tłumaczenia polskiego będzie siłą rzeczy wykorzystywana. Szkoda, że nie przyłożono się doń z większą starannością, zwłaszcza, że i korekta jest fatalna.

Niezbędna jest krytyczna, naukowa edycja „Nowej Gigantomachii” w języku oryginału.

R.K.

Chwała i sława Jana III w sztuce i literaturze XVII—XX w., Katalog wystawy jubileuszowej z okazji trzechsetlecia odsieczy wiedeńskiej. Wrzesień—Grudzień 1983, Muzeum w Wilanowie, Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1983, s. 310, ilustr.

Wśród licznych wystaw zorganizowanych dla uczczenia 300-lecia zwycięstwa pod Wiedniem na szczególną uwagę zasługuje ekspozycja zorganizowana w Muzeum w Wilanowie. Jest ona tym bardziej interesująca, że równocześnie z jej otwarciem ukazał się katalog zbiorów. W jego części wstępnej W. Fijałkowski wprowadza w klimat wystawy poruszając zagadnienia tworzenia legendy i kultu Jana Sobieskiego w okresie od XVII do XX w. Próby gloryfikacji hetmana miały miejsce już po zwycięstwie chocimskim, początkowo w literaturze — Wacław Potocki, Zbigniew Morsztyn a także w malarstwie — Ferdynand von Kessel. Koronacja wodza stanowiła istotny fakt w drodze do „sławy i chwały” Sobieskiego. Dopiero jednak *victoria* wiedeńska spowodowała reakcję w wielu dziedzinach sztuki o wymiarze nie tylko polskim, lecz także ogólnoeuropejskim. Wypada tu zaznaczyć istotną rolę króla i środowiska dworskiego a także Kościoła katolickiego w kształtowaniu mitu wodza-bohatera ocalającego Europę przed zalewem barbarzyńców. Fijałkowski podkreśla także znaczenie Pałacu Wilanowskiego jako pomnika siły i glorii Sobieskiego. Treści zawarte we wnętrzach pałacowych oraz układ i symbolika sztuki ogrodowej miały odzwierciedlać harmonię i ład panujące w rodzinie królewskiej. Miały być również prognozą i gwarancją szczęśliwego i spokojnego rozwoju ojczyzny. W dalszej części Fijałkowski ukazał rolę poszczególnych środowisk i osób prywatnych w narastaniu kultu Sobieskiego po jego śmierci. Rysuje się tu wyraźna linia, osiągająca swój punkt kulminacyjny w okresie II Rzeczypospolitej, podczas obchodów 250-lecia *victorii* w 1933 r. Jej wzrost wyznaczają punkty związane z obchodami rocznicowymi i z bieżącą sytuacją polityczną narodu i państwa. Uzupełnić należałoby tę część rozważań o rolę, jaką w kształtowaniu legendy Sobieskiego i pielęgnowaniu jego sławy odegrało miasto Lwów. Wszak tam na Wałach Hetmańskich stanął pomnik Jana III Sobieskiego, zaprojektowany przez znanego rzeźbiarza lwowskiego T. Barączę, odsłonięty 20 listopada 1898, przeniesiony po II wojnie światowej do Warszawy, obecnie w Gdańsku. We Lwowie powstało Muzeum Narodowe im. króla Jana III, otwarte w 1908 r. W ten sposób Lwów — *Semper Fidelis* — spłacił choć w części swój dług królowi i wodzowi, który otaczał miasto opieką i troską. Na zakończenie autor charakteryzuje w skrócie układ i rolę pomieszczeń, w których znajduje się wystawa. Tekst jest tłumaczony na język niemiecki.

W dalszej części publikacji Z. Maj zestawił „Kalendarium do czasów króla Jana III Sobieskiego”. W dwóch kolumnach uwzględnione zostały fakty z życia monarchy i jego rodziny oraz, bez zbytej szczegółowości, wydarzenia dotyczące spraw Polski i sytuacji politycznej w Europie.

Właściwy katalog zbiorów poprzedzony został notą redakcyjną, selektywną bibliografią tematu, wykazami skrótów. Układ tematyczny katalogu różni się od układu ekspozycji, zachowuje jednak numerację ułatwiającą poruszanie się po wystawie. Wynika on z przyjętego podziału rzeczowego a także, jak się wydaje, z faktu, iż katalog pozostanie a wystawa będzie jedynie wspomnieniem. Ponad 400 obiektów (niektóre o mniejszym znaczeniu nie znalazły miejsca w katalogu) podzielono na następujące działy: „Malarstwo”, „Rysunki i grafika”, „Rzeźba pełna i reliefy”, „Monety”, „Rzemiosło artystyczne”, „Rękopisy i druki” i „Suplement” zawierający opis wariów. Te różnorodne obiekty artystyczne wypożyczone z wielu muzeów, archiwów, bibliotek, instytucji państwowych, kościołów i od osób prywatnych (lista na s. 6) opracowane są szerzej niż w rutynowych katalogach muzealnych. Oprócz bowiem danych technicznych obiektu i bibliografii zawarto tu treści inspirujące dyskusję. Żałować należy, iż na wystawie nie znalazły się niektóre eksponaty sygnalizowane przez katalog, np. obraz F. von Kessela, „Bitwa pod Chocimiem” z Galerii Obrazów we Lwowie, Oddział w Olesku. Walory artystyczne tego dzieła nie zostały w pełni ukazane w odwzorowaniu fotograficznym, eksponowanym na wystawie. Część tekstową katalogu zamyka niezwykle przydatny w tym miejscu słownik artystów, których dzieła znajdują się na wystawie. Wydawnictwo uzupełnia 16 ilustracji kolorowych oraz 167 czarno-białych. Szkoda, że nie jest to proporcja odwrotna. Z niecierpliwością należy oczekiwać na zapowiadany katalog, wielce interesującej wystawy na Zamku Wawelskim.

W. B.

Michał Komarzyński, *Teresa Kunegunda Sobieska*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1982, s. 226, ilustr.

Jest to jedna z ciekawszych pozycji opublikowanych w okresie poprzedzającym trzechsetną rocznicę odsieczy wiedeńskiej. Zmienne koleje życia „Pupusieńki”, ukochanej córki Jana III, poślubionej elektorowi bawarskiemu Maksymilianowi Emanuelowi z dynastii Wittelsbachów są przedstawione na szerokim tle burzliwych dziejów Europy lat 1676—1730 (małżeństwo Teresy Kunegundy też było ważkim aktem o politycznej wymowie). Książka oparta jest na solidnej bazie źródłowej; autor sumiennie wykorzystał rękopiśmienne zbiory polskie i obce — francuskie i niemieckie (stąd sympatyczne podziękowanie we wstępie dla księcia Alberta Bawarskiego za zezwolenie na kwerendę w Geheimes Hausarchiv Wittelsbachów w Monachium). Nie przeszkadza to bynajmniej w lekturze; książkę czyta się lekko, jest ona zresztą adresowana do szerokich (na miarę dziesięcioletniego nakładu — szybko rozkupionego) rzesz czytelników, o czym świadczy wyposażenie jej w objaśnienia terminów staropolskich oraz zwrotów francuskich i łacińskich. Walory tej publikacji podnosi interesujący zestaw ilustracji — głównie reprodukcji ze zbiorów monachijskich.

Aneks do części konstrukcyjnej książki stanowi edycja dwu diariuszy — „wesela królowej jm polskiej” i „podróży elektorowej Bawarii”. W przeciwieństwie do części konstrukcyjnej, nie nasuwającej poważniejszych uwag (może poza jedną, drobną — dziwne określenie „dynastia Wittelsbachów-Sobieskich”, s. 129) edycja ta budzi pewne zastrzeżenia. Autor zastrzega wprawdzie, że przygotował ten aneks źródłowy według zasad (?) obowiązujących dla edycji popularnonaukowych, ale sądzę, że i czytelnika — nieprofesjonalistę może zainteresować, kto był w sierpniu 1694 r. biskupem chełmińskim lub inflanckim, a z braku odpowiednich przypisów rzeczowych informację taką można odnaleźć dopiero po przewertowaniu indeksu osób. Zarówno w części konstrukcyjnej, jak i w indeksie osób autor i wydawca nie podał imion wielu osób, a przecież ustalenie, że np. kasztelan mię-